

Nr 10

Utlåtande i anledning av motioner om ett handlingsprogram för näringspolitiken.

I de likalydande motionerna I: 379 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 425 av herr *Hedlund m. fl.* hemställes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall »anhålla om skyndsamt tillsättande av en parlamentarisk arbetsgrupp för utarbetande av ett preciserat handlingsprogram för en aktiv näringspolitik i vår s. k. blandekonomi» i enlighet med vad som anförts i motionerna.

Motionerna

En aktiv näringspolitik anges av motionärerna som ett villkor för ett effektivt näringsliv som ger resurser för framåtskridande i samhället. Effektivitetskravet och strävan till jämlikhet anföres som motiv för att samhället bör användas för en förutsättningsskapande politik och genom åtgärder på olika områden av politiken korrigera eller styra marknadshushållningen. Motionärernas uppfattning är att framstegsmöjligheterna tillvaratas bäst genom privat och kooperativt näringsliv. Utifrån denna uppfattning kritiserar de regeringens strävan att öka det statliga företagandet, vilken de anser innebära att den dominerande delen av näringslivet inte blir delaktig av en aktiv näringspolitik. Motionärerna påtalar att produktionsökningen i Sverige under senare delen av 1960-talet varit sämre än i OECD-länderna genomsnittligt, något som befaras tyda på att det svenska näringslivets konkurrenskraft håller på att försvagas. Som ett positivt tecken anges att regeringen deklarerat sin vilja att främja industriinvesteringarna och samarbetet mellan samhälle och näringsliv.

En aktiv näringspolitik måste, anför motionärerna, innefatta åtgärder på olika områden av det politiska fältet. Detaljer från nästan alla områden bör sammanvägas till ett näringspolitiskt handlingsprogram motsvarande dem som tidigare antagits för t. ex. lokaliseringspolitiken, arbetsmarknadspolitiken, jordbrukspolitiken och bostadspolitiken. Vissa grunder för en näringspolitik av önskat slag anges av motionärerna i form av tjugotvå korta punkter, som i tur och ordning behandlar servicepolitik, näringspolitiska institutioner, kreditförsörjning, skattesystem, räntepolitik, konkurrenspolitik, samhällets insyn, konsumentpolitik, frivilligt sparande, ekonomisk stabilitet, ekonomisk planering, utbildningspolitik, forskning och utvecklings-

arbete, arbetsmarknadspolitik, miljöpolitik, lokaliserings- och regionalpolitik, företagsrådgivning, de mindre företagens situation, samarbete i näringslivet, samarbete mellan samhället och näringslivet, statliga företag samt företagsdemokrati.

Näringspolitiska rådet

Näringspolitiska rådet är ett konsultativt organ för samråd mellan näringsliv och samhälle i syfte att åstadkomma en samlad överblick över utvecklingen inom centrala delar av den svenska ekonomin. Rådet skall ta till vara och kanalisera kunskaper och erfarenheter från utredningsverksamhet som pågår på skilda håll samt ta initiativ till utredningar rörande olika branschers enskilda och gemensamma problem.

Ordförande i rådet är chefen för industridepartementet. Rådets tolv ledamöter är företrädare för arbetsmarknadsstyrelsen, för arbetsmarknads- och näringslivsorganisationerna och för den ekonomiska forskningen. Rådet biträds av ett antal experter och har ett kansli förlagt till industridepartementet.

Under år 1969 sammanträdde rådet sex gånger. Överläggningar ägde därvid rum om strukturproblem inom bl. a. stålindustrin, verkstadsindustrin, varvsindustrin, elektronikindustrin samt massa- och pappersindustrin.

Tidigare behandling av likartade motioner

Vid 1969 års riksdag väcktes från centerpartihåll motioner vari förekom dels ett yrkande av ungefär samma innebörd som det nu föreliggande, dels ett yrkande att riksdagen skulle i princip godkänna de grunder som i motionerna angivits för en aktiv näringspolitik. Beträffande sistnämnda yrkande fann bankoutskottet (utl. nr 9) att det av formella skäl var uteslutet för riksdagen att göra ett uttalande av det slag som motionärerna tänkt sig. Till prövning i sak upptog utskottet det kvarstående yrkandet om tillsättande av en parlamentarisk arbetsgrupp. En sådan åtgärd förklarades vara klart orealistisk. Utskottet erinrade om pågående utredningsverksamhet på näringspolitikens område, om vissa aktuella reformer och om näringspolitiska rådets verksamhet. Förutom att det av praktiska skäl vore ogörligt att överlåta på en enda arbetsgrupp att behandla hela det i motionerna angivna ämnesområdet anförde utskottet bl. a. att näringspolitikens fortlöpande utformning måste ske i samverkan mellan regering och riksdag på grundval av specialiserad utredningsverksamhet och att det vore en uppgift för regeringen och de skilda politiska partierna att formulera mera övergripande näringspolitiska program. Utskottet avstyrkte motionerna, som också avslogs av riksdagen. Till utskottets utlåtande var fogad en reservation av de ledamöter som representerade centerpartiet; dessa förordade att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle begära en utredning med det i motionerna angivna syftet.

Utskottet

Det förslag som framläggs i motionerna är att »en parlamentarisk arbetsgrupp» skall genom Kungl. Maj:ts försorg tillsättas för att utarbeta »ett preciserat handlingsprogram för en aktiv näringspolitik». I tjugotvå punkter anger motionärerna vissa »grunder», vilka de betraktar som material för ett sådant handlingsprogram. Ett inledande avsnitt ägnas åt en övervägande kritisk framställning av drag i den nu förda näringspolitiken.

En ledande tanke i motionerna är att ett näringspolitiskt program måste innefatta detaljer från nästan alla områden inom politiken. De tjugotvå punkterna berör så skiftande ämnen som räntepolitik, konsumentpolitik, forskning, regionalpolitik och företagsdemokrati. Under varje punkt anförs i några få satser hur motionärerna anser att samhällets åtgärder på området bör inriktas. I flera punkter betonas särskilt de mindre företagens intressen.

Utskottet vill först slå fast att den fråga som skall prövas med anledning av motionerna gäller formerna för ett näringspolitiskt programarbete. Att på föreliggande grundval ta upp en diskussion om näringspolitikens innehåll finner utskottet inte motiverat. Utskottet redovisar således inte något eget ställningstagande till de av motionärerna presenterade »grunderna» utan inskränker sig till några allmänna synpunkter.

Enighet råder, framhöll utskottet i sitt yttrande över likartade motioner år 1969, om det angelägna i att samhället för en aktiv näringspolitik som skapar goda förutsättningar för produktiva insatser av företag inom skilda näringsgrenar och branscher och utav olika storlek och struktur. En sådan enighet om ett i allmänna ordalag uttryckt mål består givetvis alltså. När företrädare för skilda politiska grundvärderingar närmare utvecklar sina uppfattningar i ämnet är det emellertid ofrånkomligt att meningsbrytningar kommer till synes. För att en konstruktiv diskussion av dessa skall bli möjlig erfordras att olika delspörsmål tas upp till ingående behandling.

Om de olika punkterna i motionärernas programunderlag gäller att de endast i ett eller ett par fall ger uttryck för någorlunda konkreta reformförslag, vilkas innebörd för övrigt anges endast antydningvis. Eljest utgör de allmänt hållna programuttalanden av växlande valör. Om somliga av dessa torde de skilda politiska meningsriktningarna vara helt eniga. Sålunda bestrids exempelvis från intet håll att det ingår i samhällets uppgifter att svara för en basorganisation för kommunikationer, forskning m. m. Att arbetsmarknadspolitiken har som en viktig uppgift att främja en strukturomvandling som ökar näringslivets effektivitet men också att underlätta för de enskilda människorna att få lönsam och meningsfull sysselsättning är allmänt accepterat, liksom också att en upprustning av vuxenutbildningen är betydelsefull. Företrädare för divergerande uppfattningar om statliga före-

tag kan instämman i motionärernas uttalande att politiken för dessa företag bör motiveras på ett riktigt och sakligt sätt.

En del satser i motionerna har karaktären av paroller som i den form de fått kan vinna vidsträckt gillande men vilkas närmare innebörd torde uppfattas olika beroende på uttolkarens politiska värderingar. »Högsta möjliga jämlikhet» på beskattningens område, en »sund» konkurrens och »god insyn» för samhället i näringslivets förehavanden är sålunda önskemål som grundligare utlagda kan visa sig avse skilda företeelser. I många fall är punkterna uttryck för uppenbart kontroversiella partipolitiska ställningstaganden. I detta yttrande, där den fråga som skall besvaras är huruvida en viss institutionell anordning för näringspolitiskt programarbete är lämplig eller inte, avstår utskottet från att punkt för punkt markera någon grad av instämmande i eller avståndstagande från vad motionärerna anför. Det är självklart att företrädare för skilda meningsriktningar måste reagera olika på ett flertal punkter. En direkt polemik mot centrala avsnitt av regeringens politik kan inte vinna allmän anslutning. Motsvarande reaktion är naturlig inför motionernas inledande avsnitt. Å andra sidan finns givetvis även utanför den grupp som motionärerna företräder många som på skilda punkter delar motionärernas uppfattning.

På flera av de områden som motionärerna berör pågår ett omfattande utredningsarbete genom särskilda kommittéers eller andra organs försorg. I anslutning till olika punkter i motionerna kan exempelvis nämnas i fråga om kreditförsörjningen 1968 års kapitalmarknadsutredning, i fråga om samhällets insyn i företagen samarbetsutredningen, i fråga om konsumentpolitiken konsumentutredningen och den nyligen tillsatta utredningen rörande varudistributionen, i fråga om utbildningspolitiken 1968 års utbildningsutredning, i fråga om lokaliserings- och regionalpolitiken 1968 års lokaliseringsutredning och i fråga om statliga företag det för kort tid sedan bildade statliga förvaltningsbolaget, Statsföretag AB. I andra fall är reformer omedelbart förestående. Propositioner till årets riksdag har aviserats beträffande bl. a. lagar om otillbörlig marknadsföring och om marknadsråd, omläggning av beskattningssystemet, den fortsatta lokaliseringspolitiska stödverksamheten samt textil- och konfektionsindustrins och eventuellt även varvsindustrins förhållanden. De mindre och medelstora företagen — om vilka riksdagen förra året begärde en utredning, som alltså är att vänta — kommer att få ökat stöd genom statens institut för företagsutveckling, som enligt förslag i årets statsverksproposition tillkommer genom omorganisation och utbyggnad av statens institut för hantverk och industri.

Inom Kungl. Maj:ts kansli har industridepartementet som en central uppgift att bedriva en långsiktig näringspolitisk planering. Det grundläggande arbetet på att framskaffa informations- och utredningsunderlag om utvecklingstendenser inom näringslivet äger rum i nära anslutning till näringspolitiska rådets verksamhet och har hittills i synnerhet haft formen av branschutredningar, utförda i samarbete med bl. a. arbetsmarknadens par-

ter. Näringspolitiska rådet, vars ordförande är chefen för industridepartementet och som är sammansatt främst av företrädare för arbetsmarknaden och näringslivet, är givetvis i det här aktuella sammanhanget av centralt intresse. Åtminstone hälften av motionärernas punkter gäller emellertid frågekomplex som handhas av andra departement än industridepartementet. Vissa av ämnena kan inte lämpligen prövas i ett renodlat näringspolitiskt sammanhang; som exempel kan nämnas räntepolitiken.

Av ovanstående redogörelse för väntade eller redan framlagda propositioner framgår att riksdagen inom kort kommer att få pröva konkreta förslag inom flera av de områden som motionärerna tar upp. Även ett stort antal fristående motioner vid årets riksdag behandlar frågor inom dessa områden. Bankoutskottet kommer för sin del att få avge utförliga utlåtanden bl. a. om frivilligt sparande, ekonomisk stabilitet och ekonomisk planering, om lokaliserings- och regionalpolitik och om företagsdemokrati, allt ämnen som svarar mot punkter i motionärernas programutkast. I dessa ämnen föreligger bl. a. ett flertal omfattande partimotioner från olika oppositionspartier. Andra motioner med här aktuellt innehåll som bankoutskottet har att behandla avser de mindre och medelstora företagen, särskilt familjeföretagen, ökad insyn i enskilda och statliga företag samt olika former av företags-sparande från de anställdas sida. Det skulle föra för långt att på motsvarande sätt ange i vilken utsträckning övriga utskott kommer in på ämnen i motionärernas punktprogram. Sammanfattningsvis gäller att såväl från regeringens som från oppositionspartiernas sida framlagts eller kommer att framläggas en rad olika förslag till åtgärder inom det område som skulle omfattas av det utredningsarbete som motionärerna förordar. Genom dessa förslag och i anslutning till deras fortsatta behandling får företrädare för skilda meningsriktningar tillfälle att redovisa sin uppfattning i de sakfrågor som motionärerna tangerat.

Mot bakgrund av vad här sagts torde framgå att den av motionärerna föreslagna åtgärden är orealistisk. Redan av praktiska skäl ter det sig ogörligt att överlåta åt en enda parlamentarisk arbetsgrupp att behandla hela det i motionerna angivna ämnesområdet. Verksamheten i en sådan arbetsgrupp skulle innebära en dubbling av insatser som görs av en rad andra tillfälliga eller permanenta organ, av vilka somliga är inbegripna i ett långvarigt och djupgående utredningsarbete som tar stora resurser i anspråk. Det skisserade arbetsfältet skulle trots inriktningen på näringspolitiska frågor bli alltför vidsträckt. Motionärernas hänvisning till att riktlinjer eller handlingsprogram från statsmakternas sida antagits för sådana områden som lokaliseringspolitik, arbetsmarknadspolitik, jordbrukspolitik och bostadspolitik jävar inte detta omdöme. Vart och ett av de nämnda fyra områdena representerar ett betydligt mera entydigt och begränsat problemkomplex än »näringspolitiken»; typiskt är att två av dem, lokaliseringspolitiken och arbetsmarknadspolitiken, tagits upp som separata punkter jämte de tjugo andra i motionärernas programutkast.

Enligt utskottets övertygelse, varåt redan förra året gavs uttryck i motsvarande sammanhang, måste den fortlöpande utformningen av näringspolitiken även framgent ske i samverkan mellan regering och riksdag på grundval av specialiserad utredningsverksamhet rörande större eller mindre, klart avgränsade problemområden. Detta betyder inte att det inte kan vara angeläget att också söka formulera ett mera övergripande näringspolitiskt program. Ett sådant program kan emellertid inte rimligen åstadkommas i samförstånd mellan de olika partierna och inom den begränsade krets som »en parlamentarisk arbetsgrupp» skulle utgöra. Liksom på andra huvudområden av politiken torde det vara en uppgift för regeringen och för skilda partier eller partikonstellationer att svara för sammanfattande program av här antydd art. Anmärkas kan också att ett näringspolitiskt program, av vad slag det vara må, betyder blott ett första steg i riktning mot det tillstånd som dess upphovsmän eftersträvar. De avgörande insatserna görs av de olika meningsriktningarna när de, i sista hand inom riksdagen, aktualiserar och tar ställning till konkreta reformprojekt på näringspolitikens område.

Åberopande vad här anförts hemställer utskottet

att riksdagen avslår motionerna I: 379 och II: 425.

Stockholm den 17 februari 1970

På bankoutskottets vägnar:

C. G. REGNÉLL

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ståhle (s), Åke Larsson (s), Åkerlund (m), Lundin (s), Larfors (s), Mattsson (cp), Annerås (fp) och Brundin (m);

från andra kammaren: herrar Regnéll (m), Franzén i Motala (s), Börjesson i Glömminge (cp)*, Rask (s), Löfgren (fp), Svensson i Eskilstuna (s), fru Dahl (s) och herr Åsling (cp).

* Ej närvarande vid justeringen,

Reservation

av herrar *Mattsson* (cp), *Börjesson* i Glömminge (cp) och *Åsling* (cp), vilka ansett att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

»Från skilda håll har på senare tid kommit till synes ett ökat intresse för en aktiv näringspolitik. Så hänvisas exempelvis i årets finansplan till insatser inom näringspolitiken för att skapa grundförutsättningar för förnyelse och utveckling på längre sikt av vår industri och i synnerhet för att möjliggöra en fortsatt expansion och utbyggnad av den utlandskonkurren-

rande industrin. I praktiken kännetecknas näringspolitiken emellertid, såsom framhålles i motionerna, av brister som resulterat bl. a. i en relativt svag produktionsutveckling och i nedläggning även av rationella och väl utvecklingsbara företag. Det finns, som motionärerna påvisar, tecken på att vårt näringslivs konkurrenskraft håller på att försvagas.

Denna otillfredsställande situation synes till stor del bero på att vid utformningen av näringspolitiken inte tagits hänsyn till de krav som vår blandekonomi ställer. Strävan att öka det statliga företagsandet har dominerat alltför mycket. De privata och kooperativa företagssektorerna, som i en blandekonomi måste spela en central roll, har fått stå tillbaka. Den drivkraft till framsteg, som de enskilda människornas vilja till initiativ, verksamhet och ansvar utgör, har härigenom inte tillvaratagits fullt ut. Att åstadkomma en ändring i detta avseende måste vara ett väsentligt mål för en aktiv näringspolitik.

Samtidigt som ökat utrymme ges för privat initiativ och framåtanda måste emellertid behovet av statlig styrning beaktas. Marknadshushållningen måste i en blandekonomi korrigeras genom samhällseliga åtgärder på en rad skilda områden, så att kraven på effektivitet och jämlikhet blir uppfyllda. Det är inte minst i en konstruktiv och progressiv inriktning av den statliga styrningen som den aktiva näringspolitiken skall komma till uttryck.

Vid utformningen av en sådan näringspolitik blir nästan alla områden av politiken av betydelse. Näringspolitiken måste innebära en kombination av åtgärder som till stor del också kan hänföras till andra av de kategorier vari riktlinjerna för samhällets verksamhet brukar indelas. Utbildningspolitik, arbetsmarknadspolitik, lokaliseringspolitik och miljöpolitik kan inte betraktas som från näringspolitiken skilda fält utan måste få lämna sina bidrag när denna skall gestaltas. Industrin får inte ensam stå i blickfältet för näringspolitiken, utan denna måste avse näringslivet i dess helhet. Av områden som sålunda aktualiseras kan jordbrukspolitiken förtjäna att nämnas. Skattepolitiken och räntepolitiken måste utformas på basis av en realistisk näringspolitisk grundsyn. En sådan bör också bli bestämmande för i vilken mån och på vilket sätt insatser skall göras på den statliga företagssektorn.

I likhet med motionärerna anser utskottet det väsentligt att framhålla behovet av en helhetssyn på näringspolitiken. Det förslag som motionärerna framlägger får ses mot bakgrund av detta behov. Deras slutsats av en genomgång av en rad olika problemområden som är av intresse från näringspolitisk synpunkt har blivit att de många detaljerna måste sammanvägas till ett näringspolitiskt handlingsprogram, som möjliggör ett enhetligt grepp från samhällets sida. Uppgiften att skapa ett sådant program bör enligt motionärernas mening anförtros åt en parlamentarisk arbetsgrupp.

När detta uppslag tidigare framförts har inväntats att en sådan åtgärd

skulle vara orealistisk och att en arbetsgrupp av föreslagen art skulle komma att dubblera andra organs insatser. Vidare har hävdats att pågående utredningar och redan aviserade reformer skulle lägga hinder i vägen för det tilltänkta programarbetet. Kritiken synes bottna i en missuppfattning. Arbetsgruppens uppgift skall givetvis inte vara att närmare utreda de olika problemkomplex som har betydelse från näringspolitisk synpunkt. Fastmera är det en förutsättning för dess verksamhet att ett rikt och i möjligaste mån allsidigt utredningsmaterial föreligger. Fakta och förslag från olika utredningar skall genom arbetsgruppens försorg bli bedömda utifrån en enhetlig grundsyn. Det näringspolitiska programmet skall vara långsiktigt. Arbetsgruppens verksamhet blir alltså väl förenlig med en samtidigt pågående, fortlöpande reformaktivitet.

Det näringspolitiska rådet, vars existens också återopats som ett argument mot tillsättandet av en arbetsgrupp med uppgift att skapa ett näringspolitiskt program, fyller enligt utskottets mening inte den funktion som här är avsedd. Tillgängliga uppgifter visar att rådet hittills mest ägnat sig åt att diskutera strukturproblem inom olika industrigrenar, en betydelsefull verksamhet som dock ingalunda sammanfaller med den föreslagna arbetsgruppens. Rådet saknar också parlamentarisk förankring.

Genom beteckningen »parlamentarisk arbetsgrupp» torde motionärerna ha velat dels ange arten av den avsedda verksamheten och sålunda skilja denna från sådant utredningsarbete som kommittéer av traditionellt slag utför, dels framhäva vikten av att ett näringspolitiskt program skapas genom samverkan de olika partierna emellan och inte får en ensidig karaktär. Efter att ha slagit fast detta anser sig utskottet i sin hemställan kunna i anslutning till gängse terminologi tala om en »parlamentarisk utredning» för det angivna ändamålet. Utskottet anser att en sådan skulle fylla ett väsentligt syfte och tillstyrker därför motionärernas förslag i nu angiven form.

Utskottet hemställer alltså

att riksdagen i anledning av motionerna I: 379 och II: 425 hos Kungl. Maj:t anhåller om skyndsamt tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppdrag att utarbeta ett preciserat handlingsprogram för en aktiv näringspolitik i enlighet med vad utskottet ovan anfört.»

Särskilda yttranden

1) av herrar Åkerlund (m), Brundin (m) och Regnéll (m), vilka anfört:

Vårt ställningstagande nu avser, såsom framgår av utskottets yttrande, blott motionärernas önskemål om en allmän utredning rörande näringspolitiken. I ett flertal olika motioner har den partigrupp vi representerar lagt

fram förslag till åtgärder inom det område som skulle omfattas av den förordade utredningen. En konstruktiv diskussion av näringspolitiken förutsätter att olika delspörsmål tas upp till mera ingående behandling. Vår mening i de sakfrågor som berörs i de här aktuella motionerna har vi valt att redovisa i de sammanhang då konkreta förslag — exempelvis de som framlagts från vår partigrupps sida — skall prövas.

2) av herrar *Annerås* (fp) och *Löfgren* (fp), vilka anfört:

Folkpartiet är i allt väsentligt ense med centerpartiet om riktlinjerna för näringspolitiken. Detta kommer bl. a. till uttryck i ett stort antal motioner gemensamma för mittenpartierna eller väckta enbart från folkpartihåll. Nämnas kan här — i ordningsföljd anpassad efter det i detta utlåtande berörda punktprogrammet — motionerna I: 215 och II: 250 samt I: 235 och II: 272, där ett konsumentpolitiskt program framläggs, I: 814 och II: 950, som innehåller förslag till åtgärder på den ekonomiska politikens område, syftande bl. a. till ökat sparande, ekonomisk stabilitet och förbättrad ekonomisk planering, I: 351 och II: 389, som behandlar centrala arbetsmarknadspolitiska frågor, I: 347 och II: 394, som syftar till en förbättring av de mindre företagens kreditmöjligheter, samt I: 21 och II: 25, vari föreslås en rad åtgärder för att främja företagsdemokratien.

Vår mening i de sakfrågor som berörs i de i utlåtandet behandlade motionerna har vi valt att redovisa i de sammanhang då konkreta förslag — exempelvis de vi ovan nämnt — skall prövas. Vårt ställningstagande nu avser, såsom framgår av utskottets yttrande, blott motionärernas önskemål om en allmän utredning rörande näringspolitiken.